

14.
O R A T I O,
QUAM
P I I S M A N I B U S,
M A T H I Æ
M É S Z Á R O S,
DE NAGY LUCHÉ, ET BODÓ-
B Á A R.

J. U. Doctoris, Statisticæ, et Juris Mé-
tallici Professoris Pub. Ord. I. Comitatus
Poson. Tab. Jud. Assessoris, nec non Fa-
cultatis Juridicæ Pro-Senioris, ac Decani,

Die 14 Martii anni labentis repente ex-
stincti dixit

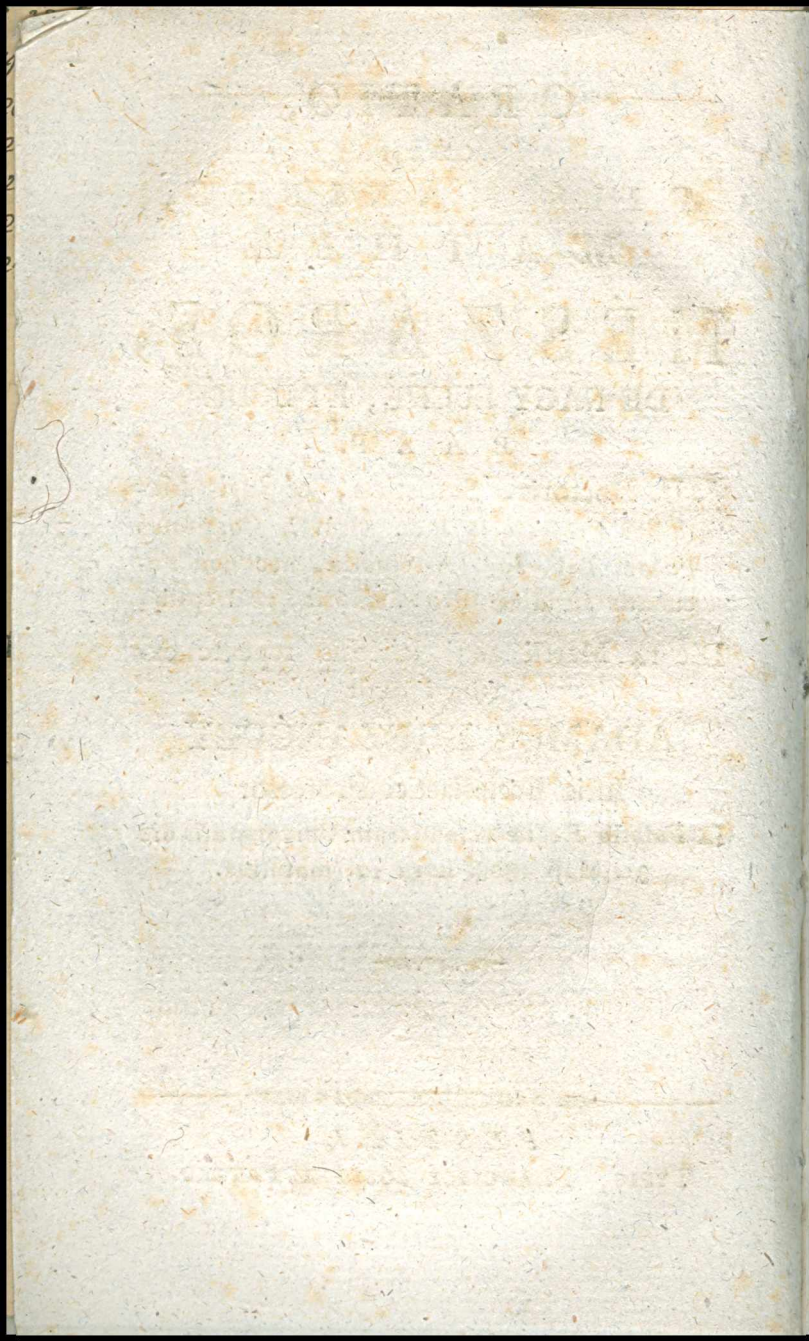
ADAMUS BREZANÓCZY

Juris Ecclesiastici Professor

In Palatio Regiæ scientiarum Universitatis die
31. Maji 1808. hora 10. matutina.

P E S T I N I,

TYPIS, FRANCISCI JOSEPHI PATZKO.

Magnifici, Reverendissimi, Spectabiles, ac Clarissimi, caeterique suis
titulis dignissimi Auditores!

Quaquam ea sit mortalium omnium
conditio, ut nascamur mortem appetituri;
verumtamen si aliquando eveniat, ut quis-
piam de gremio nostri, de numero Colle-
garum, amicorumve repentina morte suf-
feratur, adeo intimis commovemur visce-
ribus, ut impetrare a nobis non possimus,
ne non excutiantur lachrymæ. Thebani mi-
lites, postquam cognoverunt Ducem suum,
magistrum, atque commilitonem Pelopidam
conjectu telorum confossum cecidisse, re-
lata licet victoria clarissima, receperunt
se moesti in tabernacula, non accenderunt
ignem, non coenaverunt, tantumque fuit
in castris silentium, ac tristitia, ut se su-
peratos, et in servitutem redactos inge-

muerint. In quantum moerorem conjectus fuit Alexander Magnus audita amici sui Hephæstionis morte! non equos solum et mulos privavit comis, sed propugnacula quoque murorum dejecit, ut urbes specie tristi perinde, atque animalia eum lugere viderentur. O mortem omni diritate deterrimam! tibi soli fuit volupe, Mathiam Mészáros, virum de re litteraria, de Patria optime meritum, crudeli ferro ante tempus demetere.

Pridie adhuc idus Martii anni labentis, horis matutinis, et pomeridianis de more suos Auditores in examen vocavit, et qualem unusquisque collegerit fructum, e doctrina primo semestri hausta, justo, severoque periculo recognovit; Domum redux accersendum curat medicum, adest, præscribit medicamentum; quod dum paratur, lectum petit, et snaviter indormit: Vi morbi excitatur circa nonam vespertinam, postulat antidotum, datur, sumit iterum, iterumque, at paulo post se opprimi ait, vertitque faciem; Collega! Amice! heu! non audit! animam agit! jam funus est! Senatus, populeque

Academicæ! vespere vita fungitur, qui toto die officio defungebatur; vulnus ut insperatum, ita gravissimum: In Mathia Mészáros amisit Regia scientiarum Universitas Professore dignissimum, amisit Patria civem meritissimum. Gemina lugendi materia, geminum orationis meæ argumentum, utrumque dum demonstravero, dicentem benevole sustinete.

In publico Doctore duas has res potissimum inesse oportere existimo, vastam rerum cognitionem, et diligentiam indefessam: Mathias Mészáros anno superioris sæculi septuagesimo in Provincia Posonien- si, in insula Cituorum nobili genere natus ut diversis scientiis animum excoleret, Posonii et in classibus grammaticis, et in studiis humanioribus, et philosophicis ita est versatus, ut pares habuerit paucos, superiorem neminem; Inde ad Regiam scientiarum Universitatem Pestensem delatus quadriennio tantum fecit in disciplinis juridicis, historicis, politicis, et statisticis progressum, ut et stipendio Regio donari,

et primus jussu Regio ad condiscendam artem nauticam, quæstus, et commerciorum animam, mitti meruerit; Quotus quisque fuit his doctrinis ita egregie, atque ille excultus? Mészárosius tamen in his se tantum fundamenta ampliorum, et majorum jecisse putavit; quapropter magnis animis acceleravit iter Tergestum scientiarum politicarum juxta, atque statisticarum perpoliendarum ergo. Hic didicit nosse nationes ex Europa, Asia, Africa, et America adventantes; hic terrestria, maritimaque confecit plura itinera: fuit Venetiis, Mediolani, Genuæ, Neapoli, in portu Gaditano; hic lingvas peregrinas: Italicam, Gallicam, Anglicam ita tenaciter comprehendit, ut non in Hungaria, sed in exteris regionibus prognatum diceres; A cognitione rerum ipsum non retraxit inclementia aëris, non asperitas viarum, non fluctus maris, non insidiæ piratarum; Quid non mortale pectus coëgisti scientiarum sacra fames! Non miremur igitur, Nobilissimi omnium ordinum Auditores! Matthiæ nostro A. 1796 post severissima ex-

perimenta, concordi suffragatione Censurum, Regiaque auctoritate collatam fuisse Posonii cathedram Historiæ Universalis, et Statuum Europæorum. In hoc vastissimo scientiarum Oceano ille octo annorum intervallo ultro, citroque navigabat, et totum qua late patet, terrarum orbem sollicita attentione sæpius transfretavit; quantam hinc sibi, ut erat acri ingenio, rerum omnium paraverit notitiam, facilius est cogitare, quam enunciare. Inde ego profectum arbitror, ut, si vel in communi sermone occasio offerretur de erudito quopiam argumento disserendi, ita sciverit illud ab ovo usque ad mala deducere, et non interrupta serie tanta momentorum vi explanare, ut animos audientium admiratione non usitata compleverit, cujus memoriam deponere longissimo tempore non poterant. Tandem in præmium tantarum scientiarum anno hujus sæculi quarto in concursu cum fortissimis competitoribus renunciatus est publicus Statisticæ Doctor in hacce Regia scientiarum Universitate Hungarica,

Qua autem ratione Mathias Méfzáros ad tam solidam, tamque diffusam eluctatus est rerum cognitionem? Indefessa diligentia: Namque præclarissima etiam ingenia, nisi assidua exercitatione occupentur, sterilescent. Possem hoc loco industriam ejus commendare pene incredibilem, qua usus est in condiscendis tam Posonii, quam Pestini, nec non Tergesti litteris; palmam enim aliis non eripit, qui strenue non dimicaverit. Possem ejus insatiabile desiderium in studia bonarum artium prædicare, neque enim me latet, quam favorabilibus sub conditionibus fuerit ad summa dignitatum subsellia invitatus ab illustri Fluminensi Gubernatore Pászthorio, quibus ille omnibus postpositis ad concursum litterarium Pestinum properavit. Possem singularem ejus sedulitatem extollere, quam cathedræ Posoniensi admotus adhibuit, exploratum enim, perspectumque habeo, quantis impensis sibi libros historicos, tabulas geographicas veteres, novas, ac novissimas comparaverit, quantum temporis insumserit, ut in penetralia historiarum introiret. Unum illud

peculiare, notumque omnibus subijciam:
 Vi novi systematis litterarii eidem jam Pro-
 fessori Statisticae in Universitate obtigit pro-
 vincia tradendi juris metallici; Putatisne
 Auditores Ornatissimi! illum novo huic
 oneri humeros subduxisse? Nihil minus;
 Num rem totam distulisse in tempus, quo
 ex peregrinatione montanarum Civitatum
 rediturus erat? Nequaquam; forte levi
 brachio, et quasi per transennam tractavis-
 se? Minime gentium. Quid igitur egit?
 Salebrosam ingressus est viam, nullo ante
 hunc diem a se tritam vestigio, adiit pu-
 blicas, et privatas bibliothecas, in consi-
 lium vocavit volumina de hoc genere con-
 scripta, his ducibus immisit se in viscera ter-
 rae: peragravit fodinas, canales, et puteos me-
 tallicos, lustravit venas auri, argenti, alio-
 rumque metallorum, semi-metallorum, ac
 fossilium, examinavit exantlatos metallico-
 rum labores; postquam autem superas eva-
 sit ad auras, singula suis nominibus insig-
 nivit, omnia exegit ad leges Regum Hun-
 gariae: Caroli, Ludovici, Sigismundi, Ma-
 thiae Corvini, Uladislai, Ferdinandi, sed

cumprimis Maximiliani, et Mariæ Theresiæ; determinavit, quid juris sit Principi, et in quæ metalla, docuit, quibus fruatur cives montani libertatibus, quando, et in quibus negotiis adeundus montium magister, cui, et coram quo iudice dicenda dies, quorsum appellandum, et quæ præterea juris remedia adversus latam in iudicio montano sententiam; verbo: labor improbus omnia vicit, et ita vicit, ut confecto juris metallici systemate elaboraverit propositiones publicæ disputationi substernendas, quas Excelsum Consilium suo probavit suffragio. Verum Auditores Spectatissimi! ubi nunc hæc tanta, tamque eximia rerum cognitio? ubi diebus, atque noctibus continuata animi contentio? Nos, nos ipsi decimo septimo calendas Aprilis tumultu intulimus. Heu quantum in uno homine est perditum!

Non minorem sentire debet Patria nostra, Hungaria dolorem ex jactura Mathiæ Mészáros, cuncta etenim, quæ ab ejus scientia, et diligentia in posterum adhuc ad-

ferenda certo sperabantur emolumenta, una dies abstulit; sed et omnia, dum vixit, boni civis officia adamussim implevit, tantum nimirum pondus habet religio, ut, qui eidem ex animo addicti sunt, non publicas solummodo, sed privatas etiam functiones rite obeant, atque exequantur; sancta est, inquit Tullius, civium inter ipsos societas, Deo immortaliter interposito, tum iudice, tum teste; non immerito igitur omnis Reipublicæ salus ita innititur religioni, ut hac sublata ipsa diu salva consistere nullo modo possit. Ad hanc Mathias Mészáros ab ineunte ætate formatus est, hanc ad extremum usque halitum tenacissime servavit, hujus sanctimonia omnes ejus actiones moderabatur: Quid dicam de inviolata ejus fide in Principem? eloquar, an sileam? accipite, ut res est: singulis annis sub anonymo ærarium Regium auxit ducentis florenis; quæ res, nisi ejus scripta post mortem fuissent excussa, mansisset æternis sepulta tenebris. Quibus efferam laudibus miram ejus, et imitatione dignissimam erga patrem, ætate confectum, pietatem? Huic ille, quidquid inde

a scholis grammaticis privata industria ex repetitionibus, informationibusque compar- sit, in fomentum senectutis cum voluptate transmisit. O filium sanguineis lachrymis de- plorandum! Quam sancta ei fuerit fides con- jugalis, loquantur urbis Posoniensis, et Pe- stiensis compita, et deambulacra, per quæ, interponens interdum gaudia curis, brachio junctus uxori incedebat, documentum per- spicuum intimæ conjunctionis domesticæ, quæ nobile hoc par conjugum semper coho- nestavit. Latissimus hic mihi aperiretur campus, in quo liceret excurrere in sollicitu- dinem, qua tenebatur de rite educanda filia unica, tenero amore severitati juncto eam complexus est, publicas jussit adire scholas, sed et privatim instituendam curavit; verum illa ipsa, ut ut septennis tantum, gratis- simum erga genitorem animum sive hunga- rice, sive germanice interrogata contestabitur. Mathias Mészáros perennem quoque sui me- moriam reliquit in Instituto, quod Illustri- simus Comes Georgius Festerits Pestini suis sumtibus erexit, et liberalissime sustentat, ut in eo nobilis juvenus litteris in Univer-

sitate tradi solitis imbuta, in amplissimas patriæ spes adolescat; huic ille cum potestate Ephori præpositus nihil diligentiae prætermisit in rerum omnium suæ fidei commendatarum procuracione, utque universa recto decurrerent ordine, statuta quædam non erudite minus, quam apposite ad rerum adjuncta concinnavit, submititque munificentissimo Mecænati; verum ante, quam illi traderentur, Ephorus diem obiit supremum.

Ad vos se jam convertit oratio mea, qui defuncto conjunctiores fuistis; dicite, an non ille amicitiam obsequio firmaverit? an læserit quenquam? an, si quam injuriam acceperat, non maluerit oblivisci, quam ulcisci? dicite, an non aliquando (ita ferentibus circumstantiis) crediderit pecuniam? credidit, sed sine fcenore, sine ulla stipulatione, maximum existimans quæstum, amicis cognosci; non erat fortunæ, sed hominibus amicus. Non præteribo, quanquam nonnullis leve visum iri putem, quam fuerit alienus a studio habendi: Adfuerat cui-piam consilio, et opera; res optata ex animi

sententia cessit, reapse voti damnatus est; ut gratiam referret, dono misit duas urnas generosi vini, verum repulsam tulit; quo facto bajulus attonito similis in tantam raptus est admirationem, ut exclamarit: Rara hac ætate avis! hic vir mihi æterna signandus est memoria. Sed nec premam silentio ejus modestiam: indubitatus fuit Hungariæ Nobilis, insignia tamen nobilitatis nec jactavit, nec gestavit; unde factum, ut, dum illa ad justa funebria ornatiùs persolvenda pingi debuissent, nusquam fuerint reperta; oblatum Aulæ Regiæ familiarium honorem constantissime recusavit; atque, ut in numerum Assessorum Comitatus Posoniensis adlegeretur, tunc primo admisit, postquam id ei, nihil de re cogitanti, alter impetravit; quis jam sibi persvadeat, illum spiritus, nescio quos circumtulisse? In præclare factis quærere gloriam, est tendere ad perfectionem magnorum operum.

Adeste adhuc animis, Auditores omnium ordinum! erigite mentes, et gravissimum illud munus, in quo Mathias Mészár

ros ætatem attrivit, vires fregit, cui immortalus est, mecum tantisper evoluite, munus docendi intelligo. Huic ille cum laude præfuit tam in Academia Poseniensi, quam Universitate Pestana; nihil illi unquam fuit antiquius, quam solidis scientiarum principiis erudire juventutem, eidemque non fucatæ virtutis amorem instillare, probe enim noverat, in recta juventutis educatione sitam esse salutem regnorum; illam majorem in modum promovebat, inculcabat, adurgebat; quali autem ardore, et quam exquisitis modis id præstiterit, testis ego sum oculatus: intereram Posonii omnibus ejus semestralibus examinibus cum juventute institutis, intereram publicis tentaminibus; vidi, et viderunt mecum alii plures excellentem ejus discipulorum progressum, admirati sunt, collaudaverunt. Sed ne videar benevolentia ductus encomia exaggerare, testes appello omnes, quot quot ejus prælectiones sive Posonii, sive Pestini excerpere; certus sum, neque esse, neque futurum ullum, qui posset aut contra ejus scientiam, aut contra diligentiam, aut contra officii accurationem quidquam opponere. Ita Mathias

Mészáros omne, quod gessit, seu publicum, seu privatum officium, integre, cumulateque præstitit; atque hæc est ratio, cur omnes, qui eum noverant, utprimum fama de ejus morte percerebuit, inter mœstos animi sensus in talia proruperint verba: præmature ereptus est Universitati, præmature ereptus est patriæ.

Quæ cum ita sint, quis collegarum ejus, amicorum, discipulorum, imo patriam amantium justum cohibeat dolorem? Attamen Nobilissimi omnium ordinum Auditores! erigite animum, ac confirmate, ponite luctum; superest genus quoddam consolationis, delinendiue vulneris in hac nostra omnium ægritudine: Mori non potest, qui cum laude vixit. Quamdiu stabit Universitas Regia, Mathias Mészáros perennabit in fastis; quamdiu humano in pectore hærebit accepti beneficii gratia, memorabitur a discipulis; quamdiu Provincia Posoniensis sua conservabit tabularia, ejus nomen cum distincta meritorum commemoratione ad seram transcribetur posteritatem. Utinam Patria talibus viris, Regia scientiarum Universitas tam peritis, et solertibus Doctoribus semper abundet, floreat, et illustretur! Dixi.
